

TERMENUL RELUĂRII URMĂRIRII PENALE

THE TERM OF THE RESUMPTION OF CRIMINAL PROSECUTION

Valeriu BODEAN, magistru în drept, asistent,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The present article contains a brief analysis of the procedural terms in which the criminal prosecution can be resumed after the classification of the criminal trial, the cessation of the criminal prosecution or the removal of the criminal prosecution of the person. Also, the question regarding the term in which the criminal prosecution can be resumed in two other distinct situations, such as: after the suspension of the criminal prosecution and after the acquittal of the person on the ground that the deed was not committed by the defendant, was also addressed. Last but not least, the considerations set out are meant to reveal the connection of the institution to resume criminal prosecution with material law, including in the context of the last legislative changes.

Cuvinte-cheie: *reluarea urmăririi penale, fapte noi, termen de prescripție, clasarea cauzei penale, suspendarea urmăririi penale, achitarea inculpatului.*

Studiul instituției reluării urmăririi penale implică mai multe abordări, direct dependente de natura sistării acesteia, de subiecții procesuali cu atribuții de reluare, precum și de alte chestiuni de procedură care trebuie neapărat rezolvate cu ocazia reactivării cursului procesului penal.

Mai jos, ne-am propus să facem o analiză succintă a instituției reluării urmăririi penale prin prisma termenelor procedurale în care subiecții procesuali, abilitați cu respectivele atribuții, pot interveni asupra soluțiilor de stopare, de cele mai multe ori provizorie, a activităților procesuale pe un caz sau în privința unei persoane concrete.

Codul de procedură penală al Republicii Moldova operează cu sintagma de „reluare a urmăririi penale”, în sensul „reanimării” acesteia, doar după:

1. clasarea cauzei penale, scoaterea persoanei de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale;
2. suspendarea urmăririi penale.

În prima ipoteză, funcția reluării urmăririi penale constă de fapt în reactivarea acesteia ca o necesitate din punct de vedere procesual pentru atingerea scopului procesului penal și, întrucât intervine limitat, numai în cazurile prevăzute de lege, are un caracter *eventual, de excepție*. [1, p. 137].

Și asta de aceea, că *soluțiile procurorului au un caracter relativ*, întrucât acestea nu constituie un impediment definitiv în ceea ce privește posibilitatea reactivării cursului urmăririi penale, iar situația-premisă a reluării constă în *depășirea momentului rezolvării cauzei de către procuror* [2, p. 94].

Potrivit prevederilor art. 287 alin. (4) Cod de procedură penală al Republicii Moldova [3], în redacția actuală, reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărire și/sau după clasarea cauzei poate avea loc doar în interiorul termenului de prescripție de tragere la răspundere penală pentru fapta respectivă, cu excepția cazului când aceasta este necesară pentru reabilitarea persoanei.

Se observă că legiuitorul a determinat termenul în care urmărirea penală poate fi reactivată, în funcție de termenul de prescripție de tragere la răspundere penală, acesta fiind stabilit în legea materială, făcând, indirect, trimitere la dispozițiile Părții Generale ale Codului penal al Republicii Moldova [4].

Altfel spus, pentru a determina perioada în care se poate interveni într-o soluție de netrimitere a cauzei penale în instanța de judecată, este necesar de a realiza următoarele operațiuni de interpretare juridică:

1. De a nota mărimea sancțiunii penale pentru fapta sub aspectul comiterii căreia se efectuează urmărirea penală, or, unicul criteriu de relevare a „caracterului și gradului prejudiciabil al infracțiunii”, găsit de către legislator, este anume mărimea sancțiunii penale.

2. De a raporta sancțiunea la dispozițiile art. 16 Cod penal, care clasifică infracțiunile în dependență de caracterul și gradul prejudiciabil al acestora, în infracțiuni ușoare, mai puțin grave, grave, deosebit de grave și excepțional de grave.

3. De a apela la dispozițiile art. 60 Cod penal, în care termenul prescripției tragerii la răspundere penală este determinat în funcție de felul în care a fost clasificată infracțiunea investigată.

În legătură cu cele arătate supra, vom veni cu unele observații și concretizări.

În primul rând, nu ne putem abține de la remarcă cu privire la posibilitatea „migrării” infracțiunilor de la o categorie la alta (de exemplu, de la grave la mai puțin grave, și invers), în dependență de dinamica politicii penale a statului, rezultată în modificarea pedepselor pentru infracțiuni. Și așa cum de la punerea în aplicare, în data de 12.06.2003, a Codului Penal, acesta a suferit modificări și completări masive, se pare că legislatorul tot se mai află în căutarea unor soluții optime, care pot fi adaptate la scopul Legii penale, prezentat în art. 2 Cod penal.

În al doilea rând, e de notat că în conformitate cu dispozițiile art. 113 alin. (2) Cod penal, calificarea oficială a infracțiunii se efectuează la toate etapele procedurii penale de către persoanele care efectuează urmărirea penală și de către judecători.

Prima încadrare juridică a faptei sau faptelor care fac obiectul investigațiilor pe o cauză penală este făcută în dispozitivul ordonanței de pornire a urmăririi

penale, și acest lucru este absolut necesar, pentru că de această „calificare inițială” depinde spectrul măsurilor procesuale de constrângere care vor putea fi aplicate persoane bănuite, precum și posibilitatea efectuării măsurilor speciale de investigație. Astfel, de cele mai multe ori, pentru a-și asigura un anumit confort în procesul urmăririi penale, ofițerul de urmărire penală și procurorul sunt tentați de a adapta bănuiala rezonabilă la o faptă mai gravă, chiar dacă probele acumulate până la pornirea urmăririi penale indică la existența bănuielii rezonabile de săvârșire a unei infracțiuni cu un grad prejudiciabil mai redus.

În consecință, în situația în care persoana bănuită a fost ulterior scoasă de sub urmărire penală, termenul în care urmărirea penală în privința sa poate fi reluată, este determinat de acea calificare preliminară, discreționară, a organului de urmărire penală sau a procurorului, făcută la etapa începerii urmăririi penale.

Tot aici e de menționat, că având în vedere textul de la alin. (8) al art. 60 Cod penal, în situația în care ancheta a fost efectuată sub aspectul săvârșirii unor infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război, infracțiuni de tortură, tratament inuman sau degradant sau alte infracțiuni prevăzute de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, urmărirea penală poate fi reluată în orice moment, indiferent de data comiterii faptei, asemenea infracțiuni fiind imprescriptibile.

În al treilea rând, alineatul (4) al art. 60 Cod penal stabilește temeiurile de întrerupere a prescripției, astfel încât posibilitatea reluării penale în privința unei persoane este pusă în dependență și de conduita ulterioară a acesteia. Așadar, săvârșind o nouă infracțiune, persoana singură îl „repune” pe procuror sau judecător în termenul în care acesta poate reanima urmărirea penală.

În al patrulea rând, la soluționarea chestiunii privind reluarea urmăririi penale sunt avantajate persoanele care la data săvârșirii infracțiunii erau minori, or termenele de tragere la răspundere penală a acestora se reduc la jumătate, în concordanță cu dispozițiile din cuprinsul art. 60 alin. (7) Cod penal.

În opinia noastră, redacția actuală a art. 287 Cod de procedură penală, în comparație cu cea inițială, conține atât avantaje, cât și dezavantaje pentru persoanele anterior urmărite penal, în dependență de temeiurile reluării urmăririi penale.

Astfel, în situația în care reluarea urmăririi penale este determinată de existența unui viciu fundamental care afectează decizia de netrimitere a cauzei în instanța de judecată, anterior (în perioada 2003 - 2019) persoanele acuzate aveau garanția sistării oricăror presiuni procesuale asupra sa o dată cu expirarea termenului de un an de zile de la adoptarea ordonanței de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale.

Din altă perspectivă, în virtutea trimiterii la termenul de prescripție penală, au devenit mai protejate de acțiuni procesuale represive interminabile persoanele

scoase de sub urmărire penală (sau cele în privința cărora a fost încetată urmărirea penală), în situația în care reluarea urmăririi penale ar fi condiționată de apariția unor fapte noi sau recent descoperite care existau la data adoptării ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei, dar despre care nu avea cunoștință organul de urmărire penală și care sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

Deși, într-un final, și aceste persoane nu puteau fi trase la răspundere penală în virtutea intervenirii termenului de prescripție, soluția de liberare de răspundere penală trebuia anterior precedată de reluarea urmăririi penale, punerea sub învinuire cu încetarea ulterioară a urmăririi penale sau, după caz, cu pronunțarea unei sentințe de condamnare, fără stabilirea pedepsei, cu liberarea de răspundere penală (art. 389 alin. (4) pct. 3) Cod de procedură penală).

Pe această dimensiune, versiunea actuală a art. 287 Cod de procedură penală este adusă în același plan cu textul art. 275 pct. 4) Cod de procedură penală, care prevede drept o cauză ce exclude urmărirea penală intervenirea termenului de prescripție, astfel încât legislatorul a creat o pistă procesuală mai scurtă pentru rezolvarea cazurilor penale, ceea ce ar asigura o economie a mijloacelor procesuale și, de ce nu, a celor financiare, legate de desfășurarea procesului penal.

Nu în ultimul rând, se impune mențiunea că toate considerentele arătate supra se referă doar la situațiile în care reluarea urmăririi penale ar fi în măsură să înrăutățească situația persoanei acuzate. Atunci însă când reluarea urmăririi penale este dictată de imperativul de reabilitare a persoanei, termen-limită pentru repunerea pe rolul organului de urmărire penală sau al procurorului a unei cauze penale nu este stabilit. Și aceasta e o garanție logică de realizare a unei componente a scopului procesului penal, și anume: astfel ca nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală.

În continuare, ar fi necesară o privire asupra respectării termenelor la reluarea urmăririi penale în alte cazuri decât după clasarea cauzei penale (scoaterea de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale), și anume: după achitarea inculpatului pe motiv că fapta nu a fost săvârșită de către acesta și după suspendarea urmăririi penale.

În conformitate cu dispozițiile de la art. 396¹ din Codul de procedură penală, dacă instanța de judecată a pronunțat o sentință de achitare pe motiv că fapta nu a fost săvârșită de inculpat, la cererea procurorului, acestuia i se restituie dosarul penal și el reia urmărirea penală în vederea identificării făptuitorului infracțiunii.

În primul și în primul rând, e de menționat că restituirea cauzei penale către procuror ține de discreția acestuia din urmă (care, în mod normal, este dictată de scopul procesului penal), instanța fiind lipsită de dreptul de a dispune restituirea cauzei din oficiu.

Pe de altă parte, nu există o reglementare normativă care ar obliga procurorul să solicite restituirea cauzei penale după achitarea inculpatului în temeiul art. 390 alin. (1) pct. 2) Cod de procedură penală. Și atâta timp, cât nu este stabilită o atare obligație a procurorului, nu este fixat niciun termen pentru formularea unei asemenea solicitări (demers) și, corespunzător, niciun termen pentru reluarea ulterioară a urmăririi penale de către procuror.

Făcând însă o interpretare logică a prevederilor legale incidente situației discutate, am putea concluziona că reluarea urmăririi penale de către procuror, după achitarea inculpatului pe motiv că fapta nu a fost săvârșită de către inculpat, ar putea avea loc la fel în interiorul termenului de prescripție de tragere la răspundere penală. Aici e de notat însă că, în orice caz, reluarea urmăririi penale în situația pusă în discuție ar avea loc după epuizarea căilor de atac și rămânerea irevocabilă a sentinței de achitare, deoarece sunt prea puțin probabile cazurile când procurorul va accepta din start că toată activitatea sa și a organului de urmărire penală, desfășurată până la pronunțarea sentinței de achitare a fost una defectuoasă, rezultată în acuzarea unei persoane nevinovate.

În cel de-al doilea caz, când urmărirea penală a fost suspendată (exceptând suspendarea condiționată), regula generală pentru reluarea urmăririi penale este stabilită în conținutul art. 287³ Cod de procedură penală. Potrivit acestuia, urmărirea penală poate fi reluată „după ce au dispărut motivele suspendării sau a devenit necesară efectuarea unor acțiuni de urmărire penală”.

Reluarea urmăririi penale după suspendare poate fi privită, ca și cealaltă formă a reluării, ca o instituție procesuală complementară, care are ca scop aducerea procesului penal pe linia de desfășurare normală [5, p. 81].

Este de concluzionat deci că termenul reluării urmăririi penale după suspendare este determinat de motivele suspendării.

Astfel, dacă urmărirea penală a fost suspendată în legătură cu faptul că învinuitul a dispărut, sustrăgându-se de la urmărirea penală sau judecată, ori locul aflării lui nu este stabilit, urmărirea penală ar putea fi reluată, ținând cont de prevederile art. 60 alin. (5) Cod penal, atunci când în rezultatul investigațiilor căutării învinuitului dânsul a fost reținut sau a fost stabilit locul aflării lui, nu mai târziu de expirarea a 25 de ani de la data săvârșirii infracțiunii și prescripția nu a fost întreruptă prin săvârșirea unei noi infracțiuni, excepție făcând infracțiunile imprescriptibile. Cu această ocazie însă trebuie luată în calcul și o altă chestiune foarte importantă, și anume: că încetarea urmăririi penale pe motivul expirării termenului de prescripție este un așa-zis temei de nereabilitare a persoanei care egalează, de fapt, cu constatarea vinovăției acesteia. Tot aici trebuie reținut că aplicarea prescripției față de persoana care a săvârșit o infracțiune excepțional de gravă în general se decide doar de către instanța de judecată.

Prin urmare, considerăm că reluarea urmăririi penale după suspendarea acesteia în legătură cu eschivarea învinuitului de la urmărirea penală trebuie dispusă

indiferent de data suspendării sau de data săvârșirii infracțiunii, ceea ce va servi drept garanție de realizare a dreptului la apărare a celui învinuit.

Considerăm totodată, că urmează a se proceda la fel și atunci când urmărirea penală a fost suspendată pe motiv de refuz privind lipsirea persoanei de imunitate, refuz de extrădare a persoanei de către un stat străin, dacă învinuitul s-a îmbolnăvit de o boală psihică sau de o altă boală gravă, care îl împiedică să ia parte la procesul penal (art. 287¹ alin. (1) pct. 3) și, respectiv, 4) din Codul de procedură penală).

Atunci când urmărirea penală a fost suspendată în temeiul art. 287¹ alin. (1) pct. 5) Cod de procedură penală, ea este reluată odată cu finalizarea medierii.

O situație distinctă reprezintă reluarea urmăririi penale după suspendare în temeiul art. 287¹ alin. (1) pct. 2) Cod de procedură penală, în legătură cu faptul că nu este identificată persoana care poate fi pusă sub învinuire. În acest caz, urmărirea penală poate fi cu siguranță reluată în orice moment, în limitele termenului de prescripție. Generează discuții posibilitatea reluării urmăririi penale după expirarea termenului de prescripție. Pe de o parte, dacă termenul de prescripție de tragere la răspundere penală a expirat și nu a fost identificată persoana care poate fi pusă sub învinuire, s-ar impune reluarea urmăririi penale cu ulterioara încetare a acesteia în legătură cu intervenirea termenului de prescripție, pentru o asemenea soluție nu va afecta drepturile potențialului făptuitor, acesta nefiind supus anterior urmăririi penale. Pe de altă parte însă, potrivit dispozițiilor art. 285 alin. (1) Cod de procedură penală, încetarea urmăririi penale este actul de liberare a persoanei de răspunderea penală și de finisare a acțiunilor procedurale, în cazul în care pe temei de nereabilitare legea împiedică continuarea acesteia. Altfel spus, încetarea trebuie să fie personalizată, ceea ce e posibil doar atunci când este identificat făptuitorul.

Tocmai de aceea, în atare circumstanțe, nu se purcede la reluarea urmăririi penale cu ulterioara încetare a acesteia.

Legea de procedură penală din țara noastră mai prevede un caz distinct de suspendare a urmăririi penale, și anume suspendarea condiționată a acesteia.

În conformitate cu dispozițiile art. 510 alin. (1) din Codul de procedură penală, urmărirea penală poate fi suspendată condiționat, cu liberarea ulterioară de răspunderea penală conform art. 59 din Codul penal, în privința persoanei puse sub învinuire pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, care își recunoaște vinovăția, nu prezintă pericol social și poate fi reeducată fără aplicarea unei pedepse penale.

Potrivit stipulărilor de la alin. (1) al art. 511 Cod de procedură penală, în cazul în care procurorul constată că în privința învinuitului pot fi aplicate prevederile art. 510, el, prin ordonanță, suspendă condiționat urmărirea penală pe un termen de 1 an, stabilindu-i una sau mai multe obligații.

Ulterior, dacă, în termenul de suspendare condiționată a urmăririi penale, învinuitul a respectat condițiile stabilite de către procuror, procurorul, prin ordonanța sa, dispune liberarea persoanei de răspundere penală, iar în cazul în care învinuitul nu a respectat condițiile stabilite de procuror acesta din urmă trimite cauza în judecată cu rechizitoriu în ordinea general (art. 512 Cod de procedură penală).

Sesizăm că în cazul suspendării condiționate a urmăririi penale, această soluție este una intermediară, iar procurorul trebuie să revină asupra acesteia în termen de un an de la adoptare.

Și aici suntem în prezența unei omisiuni normative, deoarece legiuitorul nu a indicat expres ce acte procedurale urmează fi emise de procuror la expirarea aceluiași an de suspendare condiționată a urmăririi penale, până la emiterea ordonanței de încetare a urmăririi penale sau, eventual, întocmirea rechizitoriului.

Trebuie sau nu reluată urmărirea penală după suspendarea condiționată rămâne o problemă nesoluționată, practicile în această privință fiind diferite.

Într-o ipoteză, în timp ce urmărirea penală este suspendată, nu mai pot fi adoptate alte soluții fără reluarea acesteia.

În altă ipoteză, reluarea urmăririi penale, ca acțiune procesuală separată, nu este necesară, pe motiv că legea nu obligă procurorul să o reia.

O altă chestiune de soluționat este termenul în care procurorul este obligat să finalizeze urmărirea penală după suspendarea condiționată a acesteia. Legea indică un termen minim – un an de zile, fără a arăta însă și un termen maxim. Constatăm lipsa oricărei sancțiuni de ordin procesual pe care o riscă procurorul atunci când, la expirarea unui an de la dispunerea suspendării condiționate a urmăririi penale, dânsul nu revine asupra cazului.

Referințe bibliografice:

1. Volonciu Nicolae, Țuculeanu, Alexandru. Codul de procedură penală comentat. Art. 200-286. Urmărirea penală. București:Hamangiu, 2007.
2. Crișu Anastasiu. Drept procesual penal. Partea specială. București:Hamangiu, 2019.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Legea nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 258-251 (republicat).
4. Codul penal al Republicii Moldova. Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 41-44 (republicat).
5. Dongoroz Vintilă, Kahane Siegfried și alții, Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială: Vol. II. București: Ed. Academiei, 1976.